

Dersom du i dag støter på Marie, ser hun ut som en vakker og upåfallende kvinne, skriver **Tofrinn Espedal**.

Statlig rettferdighet

(«Just another brick in the wall»)

1974 kom 3 år gamle Marie til Norge fra et krigsherjet land. Hun var nesten død av underernæring og sykdom. Mesteparten av sine viktige første år tilbrakte hun på et overfylt barnehjem med over 1000 barn, så hun var i tillegg understimulert på kontakt, dvs. tilknytnings-skadet. Sterke reaksjoner på stimuli som kunne minne om krig, viste at hun i tillegg var traumatisert av krigserfaringer. Adoptivforeldrene hennes gikk omveier for å få adopsjonen i stand, og reddet utvilsomt livet hennes.

Adoptivforeldrene fikk ingen opplæring eller veiledning for sitt vanskelige oppdrag. De var kristne mennesker med et brennende ønske om å gjøre gode gjerninger. I dag vet vi mye om hvilken uhyre vanskelig oppgave det er å ta imot et slikt barn. Snubletrådene ligger tett i tett, og særlig er oppgaven med å kompensere for tilknytningsskadene krevende.

FRA HUN VAR 5 ÅR til 14 år ble Marie utsatt for seksuelle overgrep fra en nær nabo og venn av foreldrene. Da forholdet ble oppdaget, var foreldrene mest opptatt av å beskytte overgriperen. Likevel ble det, av andre, meldt til politiet og til skolen. Straffen ble en bot på kr 3000. Noen år senere gikk mannen motvillig med på å betale jenta 20.000 til. Fra hun var 15 til hun var 19 ble Maria seksuelt trakassert av en onkel. Foreldrene pleide fortsatt vanlig omgang med disse to overgriperne etter at forholdene ble oppdaget. Maria ble ikke gitt noe behandlingstilbud i etterkant av disse avsløringene. Noen år etterpå ble hun utsatt for et alvorlig voldtektsforsøk.

MARIE HADDE NATURLIG NOK fra starten store skoleproblemer. Man valgte å sette henne i gruppe med psykisk utviklingshemmede. Dette var en avgjørende feilplassering og bidro til at hun fikk en knekk i selvbildet, samtidig som hennes faglige og intellektuelle utvikling ikke ble stimulert for å kompensere for hennes vanskelige bakgrunn. Marie har i utgangspunktet et normalt evnepotensiale.

Dersom du i dag støter på Marie, ser hun ut som en vakker og upåfallende kvinne. Bak fasaden er mye annerledes. Som mange traumatiserte sliter hun med en rekke somatiske problemer, sterk indre uro, spiseforstyrrelser, følelse av verdiløshet, en dyp sorg og fortvilelse. Hun har en sterk lengsel etter å dø. Hun er uføretrygdet.

STORTINGET HAR LAGET en ordning med rettferdsvederlag. Vederlag kan «gis til personer som har kommet spesielt uheldig ut i forhold til andre i sammenliknbar situasjon». Den er ment å være «en siste utvei for å få en økonomisk yting for skade eller ulempe man er blitt påført». Marie har to ganger søkt om slikt vederlag. Statens Sivilrettsforvaltning som forvalter ordningen har rådspurt sine «søsken» Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Helsedirektoratet mener at siden Marie ikke sa fra om forholdet (?), kan ikke helsevesenet klandres. På bakgrunn av opplysningene i saken synes direktoratet «ikke at søker har kommet særlig uheldig ut i møtet med helsevesenet».

Også Utdanningsdirektoratet tar i sin frifinnelse av seg selv utgangspunkt i at søkeren ikke sa fra. Dette stemmer påviselig ikke. Man henviser også til at søkeren jo fikk spesialundervisning under hele sin skolegang.

Statens Sivilrettsforvaltning har valgt å slutte seg til faginstansenes vurdering og konklusjon, men uttrykker forståelse for at søker har opplevd belastende forhold. Utvalgets avslag kan ikke påklages og er endelig.

Tofrinn Espedal er psykolog, spesialist i klinisk psykologi. Han arbeider i privat praksis ved Dialog Psykologsenter. www.dialogpsykologsenter.no torfinn@dialogpsykologsenter

Det er forbundet med skam å være gjerrig, skriver **Torfinn Espedal.**

Den gjerrige

Gjerrighet er ett av de sikreste tegnene på at man er dypt ulykkelig, sier forfatteren Franz Kafka et sted. Jeg blir sittende og tygge på den påstanden. Gjerrighet kan assosieres med flere ting. Gnien, smålig, påholden gir klare negative assosiasjoner. De lokale uttrykkene «kjibe» og «nadige» har en egen musikalitet i seg. Mens nøysom og sparsommelig peker på beslektede egenskaper som kan være positive. Ordet Asketisk fører oss inn i et annet landskap, men gir likevel grunnlag for gjerrighet.

DE FLESTE av oss merker fort når vi har å gjøre med gjerrige medmennesker. Småligheten gjennomsyrrer alle detaljer. Den indre vokteren har hele tiden oppmerksomheten på regnskapet og behovet for å bruke eller bidra minst mulig. Den gjerrige er ekspert på å få mest mulig stablet i oppvaskmaskinen. Dette ser ut til å ligge dypt plantet i personligheten. Psykoanalysen knytter det til streng pottetrening, hvor altfor tidlig og streng fokus på å holde kontroll med avføring skaper en karakter med en dyp indre konflikt mellom påholdenhet og gi slipp. For den «anale karakter» er det å gi slipp på følelser, penger eller hva man retter oppmerksomheten mot, forbundet med en dyp, eksistensiell angst. Jeg vil nok tro at årsakssammenhengene er mer komplekse, men fenomenet er utbredt i alle lag i befolkningen, rik som fattig.

EN SLIK grunnleggende påholdenhet bidrar utvilsomt til å

gjøre livet mindre gledesfylt. Det er som å kjøre med håndbrekket på. Man unner ikke seg selv eller andre det gode. Raushet virker truende på den gjerrige. Det er ofte et element av sinne og misunnelse i småligheten fordi man selv er tvunget av sitt indre til å holde igjen, mens man er vitne til andres løsslupne generøsitet. Verst er det likevel at det rammer livets viktigste område, kjærlighetsevnen. Evnen til hengivelse blir redusert, og prisen for dette er en pinfull isolasjon og ensomhet. Med tiden vil den gjerrige få et ansikt hvor bitterheten blir stemplet inn i det permanente uttrykket.

Det er forbundet med skam å være gjerrig. Et oppegående menneske vil forsøke å skjule det, kanskje kamuflere det som nøysomhet. Skammen kommer på toppen av den fundamentale lidelsen som det allerede er. Skam innebærer en form for moralisering av problemet. Det er både urettferdig og destruktivt. Som allerede antydnet, ligger årsaksforholdet dypt forankret i personligheten, vanskelig tilgjengelig for endring.

SOM I ALLE slike saker, er selverkjennelse en vei å gå. Ved å erkjenne at man bærer «den nadige» i seg, skaffer man seg en distanse til denne delen av seg. Gradvis kan man da begynne avidentifisere seg med programmeringen. Når man kan være selvironisk omkring fenomenet, har man kommet langt. Sannsynligvis vil man aldri bli helt fri. Men man kan rydde seg rom hvor gnienheten er vist på dør. Påholdenheten og småligheten vil stadig melde seg til tjeneste. Men i større grad kan man etter hvert velge det bort. «Det er i meg, men det er ikke meg.»

FRANZ KAFKA virker selv å ha vært et ulykkelig menneske, på tross av sin skarpe evne til iakttagelse og dype innsikt i menneskesinnet. Jeg gir ham rett i hans påstand: Gjerrighet er ett av de sikreste tegnene på at man er dypt ulykkelig.

Torfinn Espedal er psykolog, spesialist i klinisk psykologi. Han arbeider i privat praksis ved Dialog Psykologsenter. www.dialogpsykologsenter.no [torfinn@dialogpsykologsenter](mailto:torfinn@dialogpsykologsenter.no)